

Русин-Грынык Р. Р.

Национальный университет «Львовская политехника»

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТЬ УПРАВЛЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬЮ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СТРУКТУР

Резюме

Проанализированы факторы, влияющие на результативность управления конкурентоспособностью предпринимательских структур. Проведен анализ предпринимательских структур Украины, идентифицированы группы факторов, влияющих на деятельность предпринимательских структур. Выявлено, что в последние годы в сфере торговли в Украине усиливаются процессы монополизации.

Ключевые слова: конкурентоспособность, товар, предпринимательские структуры, монополизация, предпринимательская структура.

Rusyn-Grynyk R. R.

National University "Lviv Polytechnic"

ANALYZING FACTORS AFFECTING THE RESULT OF CONTROL OF BUSINESS STRUCTURES

Summary

The author analyzes the scientific literature sources on the factors influencing the effectiveness of the management of the competitiveness of business structures. The analysis of Ukrainian business structures, identified groups of factors that influence the activities of entrepreneurial structures. It has been revealed that in recent years in the field of trade in Ukraine, monopolization processes are intensifying.

Key words: competitiveness, commodity, entrepreneurial structures, monopolization, business structure.

УДК 330.111.44:338.43:631.11:658

Сас Л. С.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОНОВЛЕННЯ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто складники методології дослідження процесу технологічного оновлення виробництва сільськогосподарських підприємств та обґрунтовано необхідність застосування наукового підходу до його вивчення і здійснення. Визначено та розкрито методологічні засади дослідження технологічного оновлення виробництва. Виокремлено методи дослідження зазначеного процесу.

Ключові слова: методологія дослідження, методологічні засади, методи, технологічне оновлення виробництва, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми. Важливість технологічного оновлення виробництва в інноваційному розвитку сільськогосподарських підприємств зумовлює необхідність застосування наукового підходу до його вивчення та здійснення. Результативне наукове дослідження процесу технологічного оновлення виробництва сільськогосподарських підприємств ґрунтується на відповідній методології та адекватному методичному інструментарії, що забезпечує теоретичну обґрунтованість та наукову доказовість його результатів. Аналіз економічних джерел [1, с. 15; 2, 57; 3, с. 91–92; 4, с. 49; 5, с. 93; 6, с. 58; 7, с. 207] свідчить, що невід'ємним складником методології є методологічні засади та методи дослідження обраного об'єкта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика методології економічних досліджень, в тому числі щодо інноваційної діяльності підприємств, знаходиться у полі зору багатьох учених: Л.І. Антошкіної, І.Г. Брітченко, О.І. Волкова, А.П. Гречан, М.П. Денисенко, Д.Л. Єріна, А.М. Єрін, В.Б. Захожай, В.С. Калашника, А.М. Кандиби, А.О. Князевич, О.М. Карпаш, М.О. Карпаш, Я.С. Ларіної, С.М. Матвієнко, С.В. Мочерного, П.М. Райтера, Д.М. Стеченко, Р.І. Тринько, О.А. Устенко, С.І. Юрія та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не применшуючи ролі та значення напрацювань авторів, слід зазначити, що питання методологічних засад та методів дослідження процесу технологічного оновлення виробництва сільськогосподарських підприємств потребує детальнішого розгляду відповідно до сучасних умов господарювання та особливостей діяльності сільськогосподарських підприємств.

Метою статті є визначення та обґрунтування методологічних засад та методів дослідження технологічного оновлення виробництва з метою ефективного налагодження цього процесу на сільськогосподарських підприємствах у сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. У тлумачному словнику української мови поняття «засада» трактується як основа чогось, те головне, на чому щось ґрунтується; головне, вихідне положення; основа світогляду, правило поведінки; спосіб, метод здійснення чого-небудь [8, с. 355–356]. Такої ж думки дотримується С.М. Матвієнко, розуміючи під методологічною основою дослідження основне, вихідне положення, на якому базується наукове дослідження [2, с. 57].

Серед методологічних засад дослідження технологічного оновлення виробництва сільськогосподарських підприємств вважаємо за доцільне виокремити:

1. *Розгляд технологічного оновлення виробництва як складника науково-технічного процесу та процесу інноваційного розвитку.* Технологічне оновлення виробництва здійснюється з орієнтацією на світові досягнення економічної науки щодо цієї діяльності, зважаючи на процеси інтеграції та глобалізації економіки. В умовах ринкової економіки, щоб бути конкурентоздатними на внутрішньому та зовнішньому ринках, підприємствам необхідно впроваджувати у виробничий процес нові знання у вигляді оновленої технології.

Основою економічного розвитку країни є інноваційний шлях – інноваційна діяльність суб'єктів господарювання. Так, М. Кондратьєв пов'язує «хвилі» розвитку економіки з технологічним оновленням та інноваціями. Вважається, що протягом двадцяти років до висхідної фази спостерігається збільшення технічних винаходів [9, с. 80]. Крім цього, якщо підприємство витримало кризу, то його подальший успішний розвиток можливий завдяки переоснащенню техніки та заміні технологій. Етап спаду хвилі також пов'язаний з активізацією інноваційної діяльності.

2. *Технологічне оновлення виробництва є складником технологічного оновлення та розвитку підприємства.* Технологічне оновлення підприємства є елементом його інноваційного розвитку, а технологічне оновлення виробництва – складником технологічного оновлення підприємства поряд з оновленням сфери менеджменту, маркетингу, фінансів, інформаційних технологій і т. ін.

3. *Потреба технологічного оновлення виробництва зумовлена суттю підприємницької діяльності та свободою дій підприємця.* Ще Й. Шумпетер розглядав нововведення як зміну технології, управління, нові використання ресурсів, а підприємця – як сполучну ланку між винаходом і нововведенням [9, с. 82]. Підприємством, відповідно до Господарського кодексу України [10], вважається самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик діяльність із метою отримання прибутку та соціального результату. Підприємницька діяльність характеризується свободою і межами дій підприємця. Підприємець, користуючись свободою підприємницької діяльності, має право і можливість самостійного вибору виду діяльності, залучення ресурсів і, відповідно, застосування новітніх технологій та технологічного оновлення виробництва.

4. *Технологічне оновлення виробництва пов'язане з технологічним укладом.* Технологічним укладом вважаються групи технологічних сукупностей, які пов'язані одна з одною однотипними технологічними ланцюгами й утворюють відтворювальні цілісності. Еволюцію та ріст технологічних укладів пов'язують із ростом потенціалу країни [9, с. 78–79].

5. *Розгляд технологічного оновлення виробництва як вимоги часу і ринкової системи господарювання.* Технологічне оновлення виробництва зумовлюється функціонуванням суб'єктів господарювання у ринковому економічному середовищі, яке характеризується наявністю великої кількості товаровиробників і жорсткою конкуренцією між ними. Щоб вижити і досягти успіху у конкурентному середовищі, підприємству необхідно здійснювати технологічне оновлення виробництва відповідно до вимог, які ставить час, з урахуванням новітніх знань. Підприємство не може бути конкурентним на внутрішньому, а тим більше на зовнішньому ринках, якщо не буде у своєму виробничому процесі застосовувати новітні технології і рухатися «у ногу з часом».

6. *Технологічне оновлення виробництва є основою інтенсивного розвитку економіки.* Розвиток економіки може відбуватися екстенсивним або інтенсивним шляхом. В умовах глобалізації економіки, розвитку світових ринків капіталів, швидких темпів розвитку науки і техніки зростання економіки можливе в основному через інтенсивний шлях, тобто завдяки інноваціям. Й. Шумпетер наголошує, що інновації порушують економічну рівновагу і супроводжуються «творчим руйнуванням економічної системи, зумовлюючи її перехід з одного стану в інший» [9, с. 83].

7. *Технологічне оновлення виробництва є основою ефективного соціально-економічного функціонування підприємства.* Як правило, продукт, виготовлений на основі новітньої технології, володіє кращими якісними характеристиками, ніж його попередник, що дає змогу залучити більшу кількість клієнтів і, як результат, збільшити дохід. Крім цього, часто досконаліше, новітнє устаткування, яке використовується в межах застосування нової технології, дає змогу оптимізувати собівартість продукції, що також сприятиме більш прибутковій діяльності. Так, на думку Й. Шумпетера, технічна новація є економічним засобом досягнення високого прибутку [9, с. 82].

8. *Необхідність інформаційного забезпечення технологічного оновлення виробництва.* Технологічне оновлення виробництва потребує постійного оновлення знань, надходження на підприємство нової інформації, тобто орієнтації на передовий досвід, знання як основний ресурс виробництва. Суб'єктами цього процесу виступають генератори нових ідей щодо технологічного оновлення виробничого процесу (працівники, науковці, підприємці) та реалізатори цих ідей, які їх втілюють на практиці (креативні підприємці, підприємницькі структури).

9. *Необхідність функціонування активного ринку інновацій.* Як зазначають І.Г. Брітченко та А.О. Князевич, «ринку інновацій є основою для становлення і майбутнього розвитку інноваційної інфраструктури країни», а сучасна соціально-економічна ситуація в країні приводить до недофінансування і, як результат, до занепаду науково-технологічних досліджень та інноваційних пропозицій на ринку інновацій [11, с. 22]. Тому для реалізації підприємствами процесу технологічного оновлення виробництва важливою є наявність активного ринку інновацій, з якого можна черпати інноваційні ідеї та купувати готові інноваційні продукти.

10. *Розуміння усіма працівниками підприємства місії, мети та цілей діяльності підприємства щодо технологічного оновлення виробництва.* Задля досягнення успішної діяльності підприємства усі його працівники мають розуміти і розділяти місію, мету та цілі діяльності підприємства, в тому числі щодо технологічного оновлення виробництва. При цьому місією вважається філософське формулювання мети існування підприємства; метою – окреслена причина його функціонування на ринку; цілями – конкретні результати діяльності підприємства.

11. *Розгляд задоволеного споживача як основної кінцевої зовнішньої мети технологічного оновлення виробництва та функціонування підприємства загалом.* З огляду на те, що задоволений споживач, зростання кількості клієнтів є основною характеристикою якості продукції й ефективності роботи підприємства загалом, цей факт слід розглядати як досягнення позитивного результату технологічного оновлення виробництва.

12. *Забезпечення збереження, розвитку і використання складників технологічного оновлення виробництва.* Забезпечуючими складниками процесу технологічного оновлення виробництва вважаємо кадровий, організаційний, економічний, екологічний, соціальний, науково-технічний, правовий, науково-інформаційний, технічний, сировинно-ресурсний. Основним завданням керівництва і менеджерів підприємства має бути збереження, примноження, розвиток цих складників і забезпечення їх належного та ефективного використання.

13. *Створення на підприємстві умов для реалізації творчого потенціалу працівників щодо форм технологічного оновлення виробництва та їх впровадження у виробничий процес.* Особливу увагу слід приділити кадровому забезпечуючому складнику технологічного оновлення виробництва, адже саме персонал підприємства бере активну участь в управлінні цим процесом, розробленні і впровадженні нових технологій, і від його професійно-кваліфікаційного рівня залежатиме успішність технологічного оновлення виробництва загалом.

14. *Ефективне використання напрямів державної підтримки у сфері інноваційної діяльності.* Підприємству необхідно детально вивчати і здійснювати моніторинг законодавчо-нормативної бази з питань інноваційної діяльності та технологічного оновлення, щоб за потреби мати можливість скористатися державною підтримкою та уникнути можливих ризиків.

15. *Участь у заходах міжнародної науково-технологічної кооперації та трансферу технологій.* Підприємство за бажанням, за можливості і потреби може брати участь у міжнародних договорах щодо технологічного співробітництва та міжнародних виставках високотехнологічної продукції.

16. *Враховання у процесі технологічного оновлення виробництва особливостей та специфіки галузі, до якої належить підприємство, що його здійснює.* Технологічне оновлення виробництва має свою специфіку та особливості здійснення у різних галузях економіки, які слід враховувати для ефективної реалізації цього процесу. Зокрема, особливостями діяльності у сільському господарстві є сезонний характер виробництва та залежність від природно-кліматичних умов.

17. *Сприяння розвитку інноваційної інфраструктури.* Інноваційною інфраструктурою вважають весь необхідний спектр державних і приватних установ та організацій, які забезпечують розвиток і підтримку всіх стадій інноваційного циклу [12]. Тому держава і підприємницькі структури повинні всіма можливими способами сприяти розвитку виробничо-технологічних структур (технопарків, бізнес-інкубаторів, інноваційно-технологічних центрів та фірм); суб'єктів системи інформації, розвитку персоналу, експертизи, патентування, ліцензування, консалтингу, сертифікації, стандартизації, акредитації; фінансових структур.

Належне проведення наукового дослідження неможливе без застосування адекватних *методів дослідження*.

А.М. Кандиба зазначає, що методологія дослідження опосередковується методикою і методами [4, с. 49], а методика і методологія наукового дослідження є взаємопов'язаними чинниками [6, с. 58]. Слід також зазначити, що у зарубіжних наукових школах часто відсутній поділ методології і методів дослідження.

Поширеним у літературі є визначення методу як способу, прийому дослідження або їх сукупності. У тлумачному словнику української мови наведено

трактування методу як способу пізнання, дослідження або виконання чогось; прийому або системи прийомів, що застосовуються в діяльності [8, с. 516]. Усі інші тлумачення методу, пропонувані авторами, тією чи іншою мірою повторюють вищенаведені.

На думку С.М. Матвієнко, методи – це впорядкована система, в якій визначається їх місце відповідно до конкретного стану дослідження, використання технічних прийомів і проведення операцій із теоретичним і практичним матеріалом у визначеній послідовності. Цікавим є наведений автором розгляд методу як способу застосування старого знання для здобуття нового [2, с. 57]. А.М. Єріна називає метод сукупністю прийомів і операцій теоретичного пізнання і практичного освоєння дійсності, наголошуючи, що він підпорядкований вирішенню конкретного завдання [7, с. 207]. О.М. Карпаш, П.М. Райтер, М.О. Карпаш акцентують увагу на спрямованості методу як системи правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей природи, суспільства, мислення на досягнення певних результатів у науковому пізнанні та практичній діяльності [1, с. 103].

Стосовно методики, то на основі опрацювання низки наукових джерел доходимо висновку, що методикою вважається сукупність методів та особливостей їх застосування для конкретного дослідження. Зокрема, найбільш вживаними є трактування методики як: сукупності прийомів дослідження, включаючи техніку і різноманітні операції з фактичним матеріалом [1, с. 15]; вчення про особливості застосування окремого методу чи системи методів; системної сукупності прийомів дослідження; системи правил використання методів, прийомів і техніки дослідження [2, с. 57; 7, с. 207]; осової сукупності принципів і правил, яка конкретизує найширші можливості та компенсує недоліки методології [4, с. 49; 6, с. 60; 5, с. 94].

С.В. Мочерний розглядає методику у двох аспектах, як:

– комплекс конкретних прийомів і засобів отримання та обробки фактичного матеріалу, що базується на методологічних принципах;

– конкретизацію методу у формі інструкцій, правил, дій, чіткого опису способів існування [13, с. 492; 14, с. 351].

Існує значна кількість методів дослідження, серед яких виокремлюють загальні і спеціальні [3, с. 112–12; 1, с. 103–108]; загальнонаукові і конкретно-наукові [6, с. 58], методи емпіричного, теоретичного та метатеоретичного рівнів [1, с. 103–108].

Належне вивчення процесу технологічного оновлення виробництва потребує використання широкого спектру наукових методів дослідження, серед яких виокремимо узагальнення, систематизацію, аналогію, системний, дедукцію, індукцію, синтез, аналіз, абстрагування, зведення, порівняння, деталізацію, відносні величини, ряди динаміки, групування, кореляційний аналіз, моделювання; формалізацію; експертне оцінювання, соціологічне опитування, монографічний, графічний; впровадження результатів дослідження у практичну діяльність.

Висновки і пропозиції. Таким чином, належне дослідження процесу технологічного оновлення виробництва сільськогосподарських підприємств з метою його ефективної реалізації потребує визначення, обґрунтування та врахування низки методологічних засад, а також виокремлення і використання загальних і специфічних методів дослідження.

Список використаних джерел:

1. Карпаш О.М. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. / О.М. Карпаш, П.М. Райтер, М.О. Карпаш. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2014. 253 с.
2. Матвієнко С.М. Методологія наукових досліджень: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 8.040302 «Політологія». Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського нац. у-ту ім. В. Стефаника, 2010. 84 с.
3. Антошкіна Л.І. Методологія економічних досліджень: підручник / Л.І. Антошкіна, Д.М. Стеченко. К.: Знання, 2015. 311 с.
4. Кандиба А.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: навч. підруч. / А.М. Кандиба. К.: Аграрна наука, 2004. 508 с.
5. Тринько Р.І. Методика економічних досліджень / Р.І. Тринько. Львів, 1999. 356 с.
6. Кандиба А.М. Менеджмент наукового дослідження: навч. посіб. / А.М. Кандиба. К.: Аграрна наука, 2007. 220 с.
7. Єріна А.М. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. / А.М. Єріна, В.Б. Захожай, Д.Л. Єрін. Київ: Центр навчальної л-ри, 2004. 212 с.
8. Калашник В.С. Тлумачний словник української мови / В.С. Калашник. Х.: Прапор, 2005. 992 с.
9. Волков О.І. Економіка й організація інноваційної діяльності: підруч. / О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін. К.: ВД «Професіонал», 2004. 960 с.
10. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
11. Брітченко І.Г. Структури ринку інновацій / І.Г. Брітченко, А.О. Князевич // Інвестиційно-інноваційні засади розвитку національної економіки в ринкових умовах: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 24–25 квітня 2015 року / ред. кол.: Лендел М.А. (гол. ред.) та ін. Ужгород-Мукачево: Вид-во «Карпатська вежа». С. 21–24.
12. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
13. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Т. 1 / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій. Львів: Світ, 2005. 616 с.
14. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія: У 3 т. Т. 2 / С.В. Мочерний та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. 848 с.

Сас Л. С.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОЦЕССА
ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ОБНОВЛЕНИЯ ПРОИЗВОДСТВА
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ**

Резюме

Рассмотрены составляющие методологии исследования процесса технологического обновления производства сельскохозяйственных предприятий и обоснована необходимость применения научного подхода к его изучению и осуществлению. Определены и раскрыты методологические основы исследования технологического обновления производства. Выделены методы исследования указанного процесса.

Ключевые слова: методология исследования, методологические основы, методы, технологическое обновление производства, сельскохозяйственные предприятия.

Sas L. S.

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

**METHODOLOGICAL PRINCIPLES AND RESEARCH METHODS
OF TECHNOLOGICAL RENOVATION OF PRODUCTION IN AGRICULTURAL ENTERPRISES**

Summary

The components of the research methods of the process of technological renovation in agricultural enterprises are considered. The necessity of applying a scientific approach to its study and implementation is substantiated. The methodological principles of the research of the production technological renovation are determined and disclosed. The research methods of the mentioned process are singled out.

Key words: methodology of research, methodological principles, methods, technological renovation of production, agricultural enterprises.